
Kszenyija Zubacseva

Csernobil – Anatolij Gyatlov igaz története

1986. április 26-ának éjszakáján a csernobili atomerőmű helyettes főmérnöke volt szolgálatban. Mennyire valószínű alakja a sokak által nézett HBO-sorozatban? Nehéz megválaszolni a kérdést anélkül, hogy meghallgatnánk saját történetét és megvizsgáljunk, hogy ő miként látja a tragédiát.

Ellenszenves, parancsolgató és bűnösen hanyag ember, aki szándékosan szemet huny a valóság felett – így jelenik meg Anatolij Gyatlov, helyettes főmérnök a képernyőn. Káromkodik, ordítózik, megalázza a fiatal munkatársakat, és legyint a biztonsági előírásokra, ami végül az atomerőmű felrobbanásához vezetett – és amely, csak a Jóisten a megmondhatója, hogy hány emberéletbe került.

Gyatlov a műsor egyik leggyűlöletesebb alakja; vajon tényleg olyan szörnyű volt az életben is, mint ahogy bemutatják? Milyen múlt áll mögötte, és mi történt vele, miután elítélték?

Hozzáértő, de kemény főnök

1931-ben született egy kis faluban, Atamonovóban a [szibériai] Krasznajarszki határterületen, és csak hét évet fejezett be az iskolából. 1945-ben beiratkozott a Norilszki Bányászati és Kohászati Szakközépiskola elektrotechnikai tagozatára, ahol öt évvel később kitüntetéssel végzett. Miután három évet dolgozott Norilszkban, felvették a Moszkvai Mérnökfizikai Intézetbe (MIFI), ahol – szintén kitüntetéses – automatizálás és elektronika szakirányú mérnök-fizikusi diplomát kapott. Komszomolszk egy hajógyárában utaltak ki neki állást, ahol a 23-as számú minősített laboratóriumban dolgozott: atom-tengeralatt-

járókat szereltek fel nukleáris reaktorokkal. 1973-ban Gyatlovot családi okokból az újonnan épült csernobili atomerőműbe helyezték, és itt dolgozott tizenhárom évig – a reaktorcsarnok helyettes vezetőjétől az üzemeltetési főmérnök-helyettesig emelkedett a ranglétrán, és két állami kitüntetést kapott (a Becsület Rendjele kitüntetést és a Munka Vörös Zászló Érdemrendjét).

A vele együtt dolgozók visszaemlékezései szerint Gyatlov igen jó szakember volt, de gyakran túl kemény és igényes. Míg néhányan úgy emlékeznek rá, mint tisztességtelen, makacs, lassú felfogású emberre, aki hajlamos volt konfliktusba keveredni a többiekkel, mások azt mondják, hogy felelősségteljes, elvhű, becsületes és munkájáért élő ember volt. Az alábbi vélemények azt mutatják, hogy milyen szöges ellentétben álló nézetek alakultak ki róla.

„Gyatlov nem viszonyult túl szenvedélyesen a munkához, még ha szigorú és igényes főnökként is viselkedett – emlékezett vissza Razim Davletbajev, a csernobili atomerőmű munkatársa. –[Az erőmű] üzemeltetői nem tisztelték. Minden javaslatot és kifogást elvetett, amely erőfeszítést követelt tőle.”

„Meg tudta érteni, ha a személyzet megmagyarázható okokból hibákat követett el, de egyáltalán nem tudta elviselni a gondatlanságot, a hozzá nem értést és kötelességeik elhanyagolását” – idézte fel Anatoli Kriat, az ukrainjai Állami Nukleáris Szabályozó Felügyelőség munkatársa.

Saját könyvében, *Csernobil: Hogyan történt (Chernobyl: Kak eto bylo)* Gyatlov maga azt állította, hogy nem tartozott a legrosszabb főnökök közé. „Soha nem kerestem a beosztottjaim vagy feljebbvalóim szeretetét. Azt gondolom, hogy elegendő hozzáértőnek és tisztességesnek lenni a normális munkahelyi kapcsolatok megteremtéséhez. Mindenesetre egyik munkatár-

sam sem mondott fel azért, mert lehetetlen volt együtt dolgozni velem. Lehet, hogy néha túlságosan szigorú voltam, de ez minden. Valóban sokat követeltem” – írja.

A végzetes kísérlet

A tragédia napján a szokott ütemben zajlott a munka, és teljes meglepetésként érte az ott dolgozókat, köztük Gyatlovot is, amikor robbanást hallottak. Egy ütemezett kísérlet végrehajtásakor (amelyet már megelőzött néhány sikertelen próbálkozás) az üzemeltetők megpróbálták lezárni a negyedik reaktort, de a hőteljesítmény a reaktor belsejében ehelyett drámai mértékben megemelkedett. Az operátorok megnyomták a vészleállító gombot, hogy leállítsák a reaktort, de az ehelyett felrobbant. „Így történt, teljes katasztrófa volt, amely bármelyik energiát termelő reaktorban megtörténhet.”

Mivel Gyatlov nem akarta elhinni, hogy először a reaktor robbant fel, elrendelte, hogy pumpáljanak bele vizet, hogy lehűtsék, majd – sokkos állapotban lévén – odaküldött két embert, hogy kézi erővel engedjék vissza a [neutronelnyelő] szabályzórudakat; később beismerte, hogy ez a döntése esztelenység volt. „Ha a rudak nem mennek be a zónába, amikor feszültségmentesítve vannak a tengelykapcsolók, akkor ez kézi vezérléssel sem fog megtörténni” – magyarázta.

Más beszámolók szerint, a tragédia éjszakáján Gyatlov nagyon idegesen cselekedett, egyfolytában kiabált a beosztottakkal, és nem akarta elhinni, hogy robbanás történt a reaktorban. Nagyjából úgy, ahogy a HBO-sorozatban beállították.

Börtön és betegség

Majd következett egy megbeszélés az atomerőmű igazgatójával, Viktor Brukhanovval, megerősítést nyert, hogy az erőmű valóban felrobbant, elkezdtek mutatkozni Gyatlov sugárterhelésének első jelei (állandó hányás), és egy moszkvai kórházba vitték. Azon a végzetes éjszakán 390 REM (röntgen egyenérték emberi szövetben) sugárdózist kapott, és újra meg kellett tanulnia járnia, amikor már begyógyultak a lábán a sugárzás okozta sebek.

Betegsége ellenére Gyatlov bíróság elé került, és azokkal együtt, akiket még felelősnek tartottak a szerencsétlenségért, tíz év börtönbüntetésre ítélték (Brukhanov az erőmű igazgatója és Nyikolaj Fomin, az atomerőmű főmérnöke). Gyatlov elmondta, hogy aprólékosan megvizsgált mindent, amit akkor éjszaka tett, és teljességgel bizonyos abban, hogy csak részben felelős a tragédiáért.

„A reaktor nem felelt meg több mint 30 alapvető tervezési követelménynek – ez bőven elég egy robbanáshoz. Másképp elmagyarázva: mielőtt a védelmet leállították, a reaktor atombombaszerű állapotot ért el, és nem volt vészjelzés. Hogyan tudott volna róla a kezelőszemélyzet – szaglás vagy tapintás alapján?”, érvelt könyvében. „Mielőtt a személyzet hibájáról beszélénk, gondolkozzunk el – a reaktor saját vészüzemi rendszere miatt robbant fel.”

Gyatlov betegsége és rokkantsága ellenére börtönbe került, először Kijevbe, majd Ukrajna poltavai régiójába. 1990-ben négy év után Anatolijt egészségi állapota miatt szabadon engedték – hosszas levelezésnek köszönhetően, amelyet többek közt az orosz atomfizikus Andrej Szaharov és Gyatlov felesége folytatott a hatóságokkal. Németországban orvosi kezelésnek vetették alá, de sokat szenvedett, és 1995-ben sugárzás okozta szívelégtelenség következtében meghalt. Gyatlov halála napjaig a tervezési hiányosságokat okolta a tragédiáért, és azt állította, hogy a Szovjetunió egyszerűen nem ismerte el a felelősséget, és így azokra az emberekre hárította, akik a hibás berendezések mellett voltak kénytelenek dolgozni. Álláspontjának bizonyítására 1994-ben interjút adott (a felvétel a YouTube-on elérhető), és írt egy könyvet. Sok az ellentmondásos nézet Gyatlov személyét illetően, és mindenkire rá van bízva, hogy eldöntse, miként emlékezzen rá. Később azonban hivatalosan elismerték, hogy az erőmű hiányosságai ténylegesen szerepet játszottak az eseményekben és nemcsak Gyatlovnak róható fel, ami történt.

<https://www.rbth.com/history/330525-anatoly-dyatlov-chernobyl>

(Russia Beyond)